

Samen zorgen voor een toegankelijk preventief aanbod, gericht op een veilige relatie tussen kind en ouder(s)

CONTEXT

De eerste 1000 dagen in het leven van een kind zijn bepalend voor diens latere fysieke en mentale gezondheid (Dijksterhuis & van Baaren, 2020). De ouder - kind relatie vormt mede de ontwikkeling van een kind. Om te voorkomen dat er verstoringen plaatsvinden in de relatie ouder - kind is het belangrijk om vroegtijdig ouders te ondersteunen in hun eventuele vragen rondom het opbouwen van deze ouder - kind relatie. In sommige gevallen kan de relatie tussen ouder - kind namelijk leiden tot gedragsproblematiek en persoonlijkheidsproblemen bij het kind (De Wolff & Lanting, 2021).

In april 2021 is in de gemeente Deventer met behulp van een vierjarige ZonMw subsidie, het project Relatie Ouder Kind (ROK) Deventer gestart dat zich richt op het verbeteren van de ouder-kind relatie van (aanstaande) ouders met kinderen tot en met twee jaar in kwetsbare omstandigheden. ROK Deventer heeft als oriëntatie op dit onderwerp een enquête (tevens nulmeting) uitgezet onder (zwangere) ouders van de gemeente Deventer met kinderen tot en met drie jaar.

ONDERZOEKSVRAGEN

Het onderzoek bevatte drie deelvragen:

1. In hoeverre wordt er door professionals gesproken over de ouder - kind relatie en wat vinden ouders hiervan?
2. Wat zijn de ervaringen met de ondersteuning ter versterking van de ouder - kind relatie die ouders hebben ontvangen?
3. Wat zijn de behoeften van ouders rondom ondersteuning bij de ouder - kind relatie?

SAMENWERKINGSPARTNERS

Impluz, Coöperatie Integrale Geboortezorg Salland, De Kern, Dimence, Gemeente Deventer, GGD IJsselland, ZoZijn, Raster & Saxion.

WERVING

De respondenten zijn geworven in de gemeente Deventer op openbare kinderrijke plekken, in buurtcentra, via zorginstellingen en via social media. Flyers met een QR-code van de enquête werden verspreid. De meeste respons is verkregen via social media.

KENMERKEN VAN RESPONDENTEN

- De enquête is ingevuld door **79** respondenten waarvan: **67** moeders **7** vaders
& **5** keer door ouders samen
- De gemiddelde leeftijd onder de respondenten was **31** jaar en varieerde van 19 tot 44 jaar

Opleidingsniveau

Hbo/universitair	65%
Mbo/havo/vwo	24%
Mavo/vmbo	5%
Basisonderwijs	5%
Geen scholing	1%

Burgerlijke staat

Getrouwd	72%
Samenwonend	18%
Ongehuwd	5%
Gescheiden	4%
Gereg. partnerschap	1%

- 19%** van de respondenten was zwanger toen zij de enquête invulden
- Alle wijken van de gemeente Deventer zijn in de enquête vertegenwoordigd. Daarnaast is er een groep respondenten (**15**) vanuit het asielzoekerscentrum in Schalkhaar

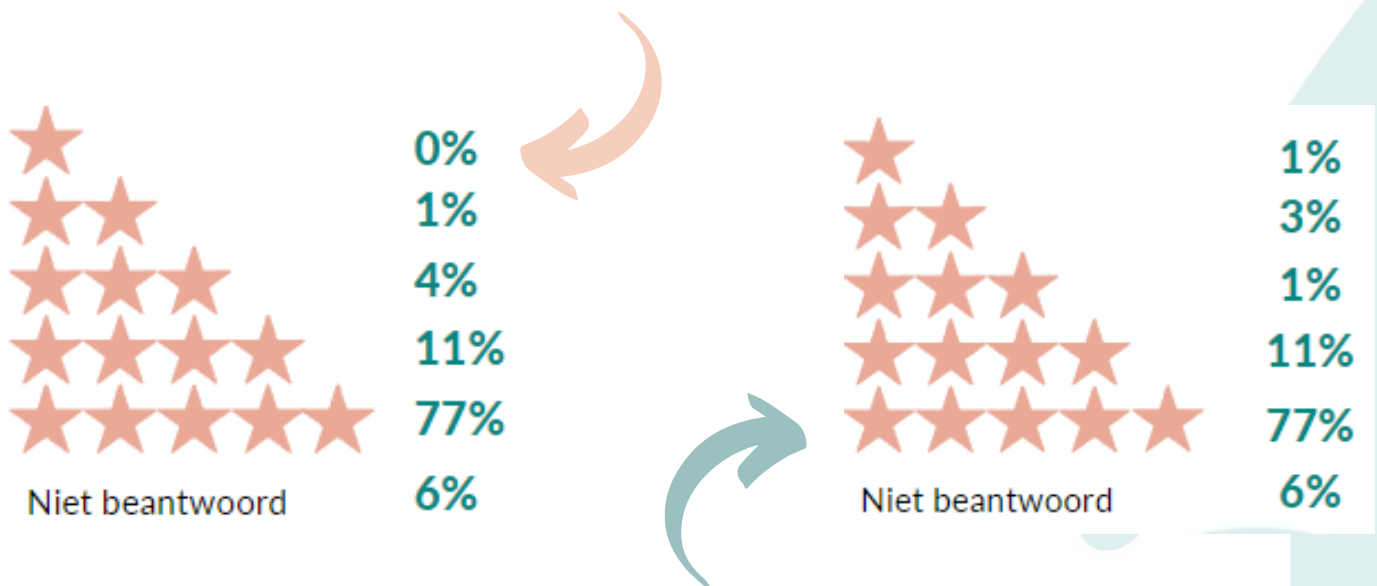
ROK

deventer

relatie ouder - kind

RESULTATEN NULMETING

- Van de respondenten is: **70%** in Nederland geboren; **9%** in Syrië; **8%** in Eritrea; **6%** in Turkije. Dan zijn er nog een aantal landen waar 1 respondent vandaan komt.
- Hoeveel sterren geeft de ouder zijn of haar eigen ouder - kind relatie? (N=79)

- Hoeveel sterren geeft de ouder de ouder - kind relatie van de (ex) partner? (N=79)

OPERATIONALISATIE BEGRIPPEN

In de enquête is gewerkt met de term professionals. Hierbij worden als voorbeeld de volgende disciplines genoemd: verloskundigen, kraamhulp, hulpverleners en buurthuismedewerkers.

Daarnaast wordt er ter illustratie uitgelegd waar professionals over kunnen praten met betrekking tot de ouder - kind relatie. De voorbeelden die gebruikt zijn: hoe ouders contact kunnen maken met hun (ongeboren) kind; hoe ouders hun baby kunnen troosten; hoe de band is tussen ouders en het kind.

RESULTATEN DEELVRAAG 1

Wat vinden ouders ervan dat professionals met hen praten over de ouder - kind relatie en in hoeverre wordt dit ook gedaan?

Er zijn **drie** vragen gesteld over de wijze waarop ouders nadenken over de relatie met hun kind.

Tijdens de zwangerschap heb ik weleens nagedacht over hoe ik de relatie met mijn kind ga opbouwen (N=79)

Eens	75%
Niet eens/ niet oneens	8%
Oneens	10%
Weet ik niet	1%
Niet beantwoord	6%

De afgelopen maand heb ik weleens nagedacht over de relatie tussen mij en mijn kind (N=79)

Eens	71%
Niet eens/ niet oneens	11%
Oneens	8%
Weet ik niet	4%
Niet beantwoord	6%

Eens	94%
Niet eens/ niet oneens	0%
Oneens	0%
Weet ik niet	0%
Niet beantwoord	6%

Ik vind de relatie tussen mij en mijn kind belangrijk voor zijn of haar ontwikkeling (N=79)

Er zijn **drie** vragen gesteld om de houding van ouders ten opzichte van de professionals in kaart te brengen.

Ik vind het lastig als een professional vragen stelt over de relatie tussen mij en mijn kind (N=79)

Eens	9%
Niet eens/ niet oneens	10%
Oneens	68%
Weet ik niet	9%
Niet beantwoord	4%

Ik durf mijn zorgen te uiten bij een hulpverlener over de relatie tussen mij en mijn kind (N=79)

Eens	65%
Niet eens/ niet oneens	11%
Oneens	10%
Weet ik niet	10%
Niet beantwoord	4%

Ik vind het goed dat professionals met mij praten over hoe ik een goede relatie met mijn kind kan opbouwen (N=79)

Eens	67%
Niet eens/ niet oneens	14%
Oneens	9%
Weet ik niet	4%
Niet beantwoord	6%

Van de 79 respondenten gaf **56%** aan dat professionals met hen hebben gesproken over de ouder – kind relatie. De kraamhulp, de consultatiebureau medewerker en de verloskundige zijn hierbij het vaakst genoemd. Dit betekent dat **44%** van de respondenten geen gesprekken over de relatie met hun kind heeft gehad.

Professional	Aantal
Kraamhulp	37
Consultatiebureamedewerker	27
Verloskundige	23
Peuterspeelzaal medewerker	7
Gynaecoloog	6
Gastouder	4
Huisarts	2
Begeleider zorginstelling (1x Dimence, 1x onbekend)	2
Anders (1x vrouwencoach, 1x docent bevalcursus, 1x onbekend)	3

Met welke professional hebben ouders
gesproken over de ouder - kind relatie?
(meerdere antwoorden mogelijk)
N=79

Het gesprek met de professional over de relatie
met mijn kind is goed geweest voor de relatie met
mijn kind (N=41)

Eens	25
Niet eens/ niet oneens	15
Oneens	1

Eens	31
Niet eens/ niet oneens	9
Oneens	1

Het gesprek met de professional over de relatie met mijn
kind heb ik als prettig ervaren (N=41)

CONCLUSIE DEELVRAAG 1

In hoeverre wordt er door professionals gesproken over de ouder - kind relatie en wat vinden ouders hiervan?

Een ruime meerderheid van de ouders uit de gemeente Deventer denkt na over de relatie die ze met hun kind hebben en dit gebeurt ook al tijdens de zwangerschap. Alle ouders vinden de relatie met hun kind belangrijk voor de ontwikkeling van hun kind.

Bijna een derde van de ouders vindt het lastig als de professional praat over de relatie die ze met hun kind hebben en/of durft hun zorgen niet te uiten over de relatie die ze met hun kind hebben tegenover de professional. De meeste ouders vinden het goed als professionals het gesprek aangaan over de ouder - kind relatie maar een vijfde van de ouders twijfelt of dit wel zo'n goed idee is of vinden het geen goed idee. De Wolff en Lanting (2021) geven aan dat de relatie tussen ouder en kind een gevoelig onderwerp kan zijn om over te praten. Ouders voelen zich snel gekwetst of hebben het idee dat zij hebben gefaald in de rol van ouder.

Uit het onderzoek blijkt dat de ene helft van de (zwangere) ouders wel met professionals uit de basiszorg (zoals verloskundigen, kraamhulp en consultatiebureau medewerker) heeft gesproken over de relatie die ze met hun kind opbouwen en de andere helft niet. Dat wil zeggen dat dit onderwerp bij veel (zwangere) ouders onbesproken wordt gelaten. Het perspectief van de professional is niet meegenomen in dit deelonderzoek dus een verklaring hiervan kan niet worden gegeven. Indien de ouder een gesprek heeft gehad over de ouder - kind relatie geeft de meerderheid van de ouders aan dat het gesprek prettig is geweest. Een kwart van de ouders geeft echter aan te twijfelen over de meerwaarde van het gesprek.

RESULTATEN DEELVRAAG 2

Wat zijn de ervaringen met de ondersteuning ter versterking van de ouder - kind relatie die ouders hebben ontvangen?

63 (80%) respondenten hebben aangegeven dat ze geen begeleiding hebben gehad rond de ouder - kind relatie.

13 (16%) respondenten hebben een of meerdere vormen van begeleiding ontvangen.

3 (4%) respondenten hebben de vraag niet beantwoord.

ROK

deventer
relatie ouder - kind

RESULTATEN NULMETING

Heeft u begeleiding gehad bij de ouder – kind relatie? (meerdere antwoorden mogelijk)

Begeleiding bij ouder - kind relatie	Aantal
Ja, er kwam iemand bij mij thuis	6
Ja, ik heb met iemand gesprekken gevoerd bij een organisatie	6
Ja, ik ben naar een groep gegaan waar andere ouder(s)/ verzorger(s) waren	2
Ja, ik heb deze begeleiding online gevolgd	0
Ja, ik heb informatie ontvangen (zoals een folder, een boek etc.)	6
Nee	63

De volgende organisaties worden het vaakst genoemd als het gaat over relatie ouder kind ondersteuning: GGD IJsselland, Geboortezorg Salland, Gezondheidscentrum Asielzoekers.

Welke organisaties hebben begeleiding rond de ouder – kind relatie geboden?
(meerdere antwoorden mogelijk N=13)

Organisaties	Aantal
GGD IJsselland	6
Gezondheidscentrum Asielzoekers	3
Geboortezorg Salland	2
Jeugd GGZ	1
Dimence	1
Raster	1
(Familie) ervaringsdeskundige	1
Anno verloskundige praktijk	1
Moeder app groep 24baby	1
Naviva Kraamzorg	1

Van de **13** respondenten die ondersteuning hebben ontvangen geven **5** respondenten aan dat de ondersteuning op **eigen initiatief** was en **5** geven aan dat het op **initiatief** was van de **professional**.

Van de **13** respondenten die ondersteuning hebben ontvangen **lopen de redenen uiteen** om welke reden zij naar begeleiding hebben gezocht. Daarbij wordt aangegeven dat het een hele bewuste keuze dat het een wens was om informatie/advies in te winnen of dat het een 'automatische' doorverwijzing vanuit bijvoorbeeld COA was. Voor **3** respondenten waren medische/psychologische omstandigheden van ouder of kind reden van de aanmelding.

Er is vervolgens gevraagd naar de ervaring met deze begeleiding.

12 van de **13** respondenten die begeleiding hebben gehad rond de ouder - kind relatie hebben deze begeleiding als **prettig** ervaren.

8 van de **13** hebben de begeleiding als **goed** ervaren voor de relatie met hun eigen kind. **2** waren het er niet mee eens of oneens. **2** hebben de begeleiding niet als goed ervaren voor de relatie met hun kind. Tenslotte wist **1** respondent niet of de begeleiding hierin heeft bijgedragen.

Bijna alle **13** respondenten geven aan dat zij iets aan deze begeleiding hebben gehad. Van de **2** respondenten die nee invulden gaf er **1** aan nog niet gestart te zijn en de ander vond de begeleiding vooral routinematig en ervaren beperkt ruimte voor advies.

Aangegeven redenen waarom de begeleiding zinvol was	Aantal
Basisvaardigheden nieuwe ouders aangeleerd	3
Goede informatie en advies gekregen	8
Bevestiging	2
Geleerd gebruik te maken van eigen sociaal netwerk	2
Spreek met gelijkgestemden	1

'Ik heb geleerd dat stress, vermoeidheid, angst en verdriet ook horen bij je kraamperiode. Dat je dan niet meteen depressief hoeft te zijn, want het is best normaal. Ik heb geleerd om soms hulp te vragen van vrienden en familie, zodat ik zelf enigszins uitgerust kon zijn om mijn kind de best mogelijke zorg te bieden. Ook heb ik veel geleerd over hechting'.

CONCLUSIE DEELVRAAG 2

Wat zijn de ervaringen met de ondersteuning ter versterking van de ouder – kind relatie die ouders hebben ontvangen?

16% van de bevroegde (zwangere) ouders heeft ondersteuning gehad in de vorm van huisbezoek, meerdere gesprekken met een professional, in een groep en/of informatie ontvangen via boek of website. De ondersteuning hebben zij ontvangen vanuit de basiszorg en/of specialistische zorg. Deze (zwangere) ouders geven bijna allemaal aan dat zij de ondersteuning als prettig hebben ervaren en dat deze goed was voor de relatie met hun kind. Deze (zwangere) ouders geven aan dat zij vooral goede informatie en advies hebben ontvangen en basisvaardigheden hebben geleerd in het opvoeden van hun kind. Ook het leren gebruik te maken van hun sociaal netwerk wordt genoemd. Geconcludeerd kan worden dat ondervraagde ouders over het algemeen tevreden zijn over de professionele wijze waarop zij ondersteund in de opbouw van de relatie tussen ouder en kind.

RESULTATEN DEELVRAAG 3

Wat zijn de behoeften van ouders rondom ondersteuning bij de ouder – kind relatie?

Aan de respondenten is gevraagd of zij begeleiding rond de ouder – kind relatie hebben gemist. **68%** geeft aan het niet te hebben gemist. **11%** heeft begeleiding gemist voor het opbouwen van de relatie met hun kind. **20%** heeft deze vraag niet beantwoord.

'Ik had graag meer informatie gehad over de emotionele kant in plaats van alleen het medische'.

'Ik wist niet bij wie ik zulk soort vragen neer kon leggen. Veel zelfonderzoek gedaan door te lezen en veel gevraagd aan mijn eigen moeder/ schoonmoeder'.

'Wij zochten het zelf uit. Wij vinden dit een leerproces die elke (nieuwe/aanstaande) ouder door moet maken, hier leer je immers van. Daarnaast is ook niet elk kind hetzelfde en reageert niet op de 'standaard'.

Uit de enquête blijkt dat **68%** geen begeleiding gemist heeft bij het opbouwen van de relatie met hun kind. **44** respondenten hebben toegelicht waarom ze de begeleiding niet gemist hebben. De redenen waren divers: men had geen hulpvraag (**11**); men vertrouwde op hun intuïtie (**9**); het zelf kunnen opzoeken van informatie (**6**); men benutte hun sociaal netwerk (**6**).

Uit deze vraag bleek ook dat ouders de ontvangen ondersteuning vanuit de kraamzorg, het consultatiebureau en soms het ziekenhuis niet eerder onder 'begeleiding' leken te verstaan aangezien ze eerder in de enquête aangaven geen ondersteuning te hebben ontvangen in opbouwen van de relatie met hun (ongeboren) kind.

Ouders hebben aangegeven wat zij nodig hebben voor het opbouwen van de relatie met hun kind (meerdere antwoorden waren mogelijk) (**N = 74**). Het vaakst aangekruist is de categorie gesprekken met partner/ familie en vrienden (**51**). Daarna volgt het raadplegen van informatie zoals websites (**22**) en boeken (**22**). Op de derde plek staat professionele begeleiding zoals gesprekken (**17**), cursus (**14**) of begeleiding (**11**). Tenslotte geven sommige ouders aan niets nodig te hebben (**12**).

Er is gevraagd of ouders wisten waar ze heen konden als zij vragen of zorgen hadden over de relatie met hun kind. **81%** van de respondenten gaf aan dit te weten. **19%** van de ouders geeft aan niet te weten waar ze naar toe kunnen als zij vragen of zorgen hebben over de relatie met hun kind (**N = 74**).

In de tabellen zijn de antwoorden opgesplitst in twee subgroepen. De ouders uit het AZC weten vaker niet waar ze hulp kunnen krijgen.

Ik weet bij wie ik hulp kan krijgen als ik vragen of zorgen heb over de relatie met mijn kind (N = 74)

Groep 1 AZC (N = 15)

Ja	60%
Nee	40%

Groep 2 Overige ouders (N = 59)

Ja	86%
Nee	14%

De respondenten die aangeven te weten bij wie ze hulp kunnen krijgen noemen het consultatiebureau het vaakst. Hierop volgt de huisarts, het eigen netwerk en de jeugdverpleegkundige van de GGD.

De volgende vraag is of de (aanstaande) ouders zouden willen praten met ervaren ouders. Kijkend naar de gehele groep dan blijkt een vierde van de ouders te willen praten met een ervaren ouder over de ouder - kind relatie (N =74). In de tabellen is wederom opgesplitst in twee subgroepen. Groep 1 wil vaker met ervaren ouders praten dan groep 2.

Ik wil wel praten met ervaren ouders over de ouder - kind relatie

Groep 1 AZC (N =15)

Ja	60%
Nee	40%

Groep 2 Overige ouders (N =59)

Ja	19%
Nee	81%

Van de respondenten die behoefte hadden om met ervaren ouders over de ouder - kind relatie te praten geven de meesten aan hier behoefte aan te hebben gedurende de zwangerschap en tijdens de eerste weken/maanden van het kindje.

CONCLUSIE DEELVRAAG 3

Wat zijn de behoeften van ouders rondom ondersteuning bij de ouder - kind relatie?

De meeste (zwangere) ouders geven aan dat zij geen ondersteuning gemist hebben in het opbouwen van de ouder - kind relatie. 11% van de ondervraagde ouders echter geeft aan wel ondersteuning te missen en wenst daarbij voornamelijk informatie, bijvoorbeeld over de emotionele kant van het opvoeden. Deze 11% komt neer op 222 kinderen en hun ouders uit de gemeente Deventer in het jaar 2021 (GGD IJsselland, 2022). Hoeveel zwangeren deze 11% betreft is niet bekend, vanwege het tekort aan gegevens over het aantal zwangere in 2021.

Tenslotte kan geconcludeerd worden dat de zichtbaarheid van waar informatie en ondersteuning gevonden kan worden kan worden vergroot aangezien bijna een vijfde van de ouders aangeeft dat als zij een ondersteuningsvraag hebben zij niet weten waar ze die vraag zouden stellen.

DISCUSSIE

De resultaten lijken representatief te zijn voor de gemiddelde ouder van de gemeente Deventer qua leeftijd, burgerlijke staat en qua wijk waarin ze wonen. Echter het opleidingsniveau ligt hoger, relatief zijn er veel meer moeders dan vaders die de enquête invulden en er zijn naar verhouding meer ouders die in een asielzoekerscentrum wonen meegenomen. Bijna alle respondenten ervaren een zeer goede band met hun (ongeboren) kind en beoordelen de band die hun partner heeft met het kind ook als zeer goed.

Vanuit het huidige onderzoek kan gesteld worden dat de meeste ouders het bespreken van de ouder - kind relatie niet lastig vinden en het een goed onderwerp vinden om met de professional te bespreken. Om te voorkomen dat er verstoringen in de relatie ouder- kind plaatsvinden zal het gesprek niet geschuwd moeten worden. Vanwege de gevoeligheid van het onderwerp en de twijfels bij sommige ouders over de nut en noodzaak van het bespreken van dit onderwerp door professionals is het raadzaam zich goed voor te bereiden op het gesprek met de ouder en zich in te lezen in de 'Richtlijn Ouder- kindrelatie' (De Wolff & Lanting, 2021).

In het ROK Deventer project is een training 'Signaleren en bespreken van de Relatie Ouder - Kind' ontwikkeld voor professionals uit het medisch en sociale domein gebaseerd op de richtlijn van De Wolff en Lanting (2021).

Het onderzoek laat zien dat bijna één op de vier (zwangere) ouders wel zou willen praten met een ervaren vader of moeder. Meer dan de helft van de (zwangere) ouders geeft aan hun eigen netwerk nodig te hebben voor het opbouwen van de relatie met hun kind. Het betrekken van andere (ervaren) ouders past binnen het zogenaamde 'ontzorglandschap'. Nederland is bezig om dit ontzorglandschap in te richten rondom het opvoeden van kinderen (Expertiseteam Reikwijdte Jeugdhulpplicht, 2020). Alledaagse opvoedvragen zouden opgelost moeten worden in het alledaagse leven.

Een voordeel van een sterk netwerk voor kinderen is dat het hebben van sociale steun via familie, vrienden en burens een beschermende factor is in hun ontwikkeling. Doordat het kind in contact staat met het netwerk ontwikkelt hij of zij verschillende interpersoonlijke vaardigheden, zoals sociale vaardigheden (Ketner, 2021).

Ook voor de ouders zelf heeft een goed sociaal netwerk voordelen. Ouders die voldoende steun ervaren via hun informele netwerk hebben meer zelfvertrouwen in hun rol als opvoeder en ervaren een positievere ouder - kind relatie in vergelijking met ouders die onvoldoende sociale steun ontvangen (De Wolff & Lanting, 2021).

In Deventer wordt voor een deel al ingezet op dit vergroten van het sociaal netwerk van ouders en daarmee het tegemoetkomen aan de ondersteuningsbehoefte van ouders. Bij Home-Start (Humanitas) worden vrijwilligers gekoppeld aan gezinnen (niet tijdens de zwangerschap). Mamakits, Moeders Informeren Moeders en Moeders@Rotterdam zijn enkele landelijke voorbeelden van het inzetten van ervaren ouders bij opvoedondersteuning (Engelbertink & Ebbe, 2022).

Een andere mogelijkheid die past binnen het ontzorglandschap is het samen laten komen van groepen zwangere ouders en hun partner (Centering pregnancy) of ouders met jongere kinderen (Centering parenting). In Deventer is beginnende ervaring met Centering pregnancy en er zijn lotgenoten groepen voor Eritrese moeders, jonge moeders (Raster), moeders met kenmerken uit het autistisch spectrum (Mama Vita). Online kunnen (aanstaande) moeders o.a. terecht via het forum van 24Baby en MeMam. Na het verdwijnen van het vader café lijkt er geen aanbod voor vaders te zijn (Engelbertink & Ebbe, 2022). Uit de literatuurstudie van het Nji (Laffra & Nikken, 2014) blijkt dat contact met lotgenoten, juist bij die gezinnen die empowerment missen, ondersteunend en beschermend werkt.

AANBEVELING

Op basis van het huidige onderzoek naar het bespreekbaar maken van de ouder kind relatie en de wijze waarop (kwetsbare) ouders hierin worden ondersteund, wordt de gemeente Deventer aangeraden om hun aanbod uit te breiden middels een laagdrempelig wijkgericht groepsgericht ondersteuningsaanbod voor en door (ervaren) (zwangere) ouders van kinderen onder de twee jaar.

Zo komt de gemeente Deventer, overeenkomend met de transformatiedoelen van de Jeugdwet, tegemoet aan:

- Het belang om op een zo vroeg mogelijk moment in het leven van (ongeboren) baby's en peuters de opvoedvaardigheid van de ouders te versterken
- De behoefte van ouders om te weten waar men terecht kan als er een ondersteuningsvraag of informatiebehoefte is
- De beantwoording van ondersteuningsvragen die ouders hebben ten aanzien van de ouder - kind relatie
- De nut en noodzaak van het uitbreiden, ontwikkelen en benutten van het sociaal netwerk van ouders ten gunste van ouder en kind
- De landelijke trend om een 'ontzorglandschap' in te richten

ONDERZOEKERS

Dit is een van de drie deelonderzoeken die in 2021- 2022 heeft plaatsgevonden. Dit eerste deelonderzoek is uitgevoerd door Iris Mateman, Britt Elshof, Alise Niks, Cathy Spiele, Chantal Knip en Elles Wentink (bachelor studenten Social Work Saxion).

Eindredactie: Monique Engelbertink, Lieneke Ebbe & Margriet Braun (2022)

Lectoraat Social Work Saxion in het kader van ROK Deventer.

LITERATUURLIJST

De Wolff, M., & Lanting, C. (2021). *JGZ Richtlijn Ouder- kindrelatie*. TNO. Geraadpleegd via <https://assets.ncj.nl/docs/184d4e7a-fc48-45b4-be10-573f854f07cb.pdf>

Engelbertink, M.M.J. & Ebbe, H.A. (2022). *ROK interventie overzicht*. Saxion Lectoraat Social Work i.s.m. ROK Deventer.

Expertiseteam Reikwijdte Jeugdhulpplicht (2020). *De kracht van wijd reiken*. Vereniging Nederlandse Gemeenten.

Ketner, S. (2021). *Ouders versterken, ter preventie van kindermishandeling*. Koninklijke Van Gorcum BV.

Laffra, J. & Nikken, N. (2014). *Wat werkt bij het versterken van eigen kracht?* NJi. Verkregen via <https://www.nji.nl/system/files/2021-05/Wat-werkt-versterken-van-eigen-kracht.pdf>

Meer informatie over het ROK Deventer onderzoek via
Monique Engelbertink (m.m.j.engelbertink@saxion.nl)